

Свобода Є. Ю. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ

СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧА ЕКСПЕРТИЗА: СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Під час розслідування злочинів, а також розгляду судами кримінальних проваджень речовими доказами виступають різні документи з рукописними текстами, досліджуючи які необхідно встановити дані щодо особи їх автора та виконавця за ознаками писемного мовлення і почерку. Необхідність у таких дослідженнях виникає у разі потреби ідентифікації конкретної особи, проведення розшуку або зменшення кола осіб, серед яких доцільно шукати злочинця чи іншу особу – фактичного автора й виконавця рукописного документа.

Багаторічний розвиток судового почеркознавства – це процес наукового дослідження закономірностей письма та почерку на базі різних галузей науки і удосконалення методики судово-почеркознавчої експертизи.

Сучасне судове почеркознавство є високорозвиненою предметною галуззю теорії судової експертизи і криміналістики. Характерним для нього є подальший активний розвиток теоретичних засад судового почеркознавства; експериментальних розробок; узагальнень експертної практики; удосконалення наявних і створення нових, більш ефективних методів експертного дослідження почерку.

Деяким окремим аспектам використання судово-почеркознавчих експертиз у доказуванні було приділено увагу в працях вітчизняних та закордонних вчених, зокрема Л. Є. Ароцкера, М. Є. Бондар, А. І. Вінберга, Н. І. Клименко, З. О. Ковальчук, В. В. Липовського, І. М. Мажар, З. С. Меленевської, Г. М. Надгорного, В. Ф. Орлової, Т. В. Орлової, Т. М. Федоренко, І. Я. Фрідмана, С. А. Ципенюк та ін.

Розвиток теоретичних засад судового почеркознавства у сучасний період ознаменувався: розробленням основних положень вчення про процес експертного дослідження як компонент предмета судового почеркознавства (комплексні методики вирішення судово-почеркознавчих завдань,

теоретичні проблеми оцінки ознак тощо); створенням понятійного апарату в галузі теорії й практики судово-почеркознавчої експертизи (словник основних термінів); формулюванням основ математичного моделювання і засад автоматизації у галузі судово-почеркознавчої експертизи (теорія і практика математичного моделювання, експертні програми, системи); розробкою основних положень теорії та методики судово-почеркознавчої діагностики [2, с. 10–12].

Сучасне судове почеркознавство в Україні ґрунтується на потужній теоретичній та методичній базі. Загальна методика почеркознавчої експертизи охоплює процедури та схеми вирішення ідентифікаційних, діагностичних і класифікаційних завдань, а також положення, які стосуються характеристик почеркових об'єктів (рукописних текстів, записів, підписів), особливостей їх формування і функціонування, їх властивостей та ознак. До складу загальної методики почеркознавчої експертизи належать методи, методики і методичні рекомендації, розроблені для вирішення типових та окремих завдань щодо певних об'єктів дослідження залежно від їх виду, обсягу графічного матеріалу у них, ступеня виробленості, умов виконання тощо.

Ідентифікаційні завдання становлять основний обсяг під час проведення судово-почеркознавчої експертизи. Їх вирішення передбачає: встановлення фактів наявності або відсутності тотожності конкретного виконавця рукописного тексту, запису або підпису; виконання однією й тією самою або різними особами декількох текстів (записів) або підписів окремих фрагментів тексту, тексту і короткого запису (дописки), у деяких випадках, коли підпис має переважно буквену транскрипцію – тексту (запису і підпису).

Діагностичні дослідження у судовому почеркознавстві нині є самостійним напрямом. Вже розроблено основні положення судово-почеркознавчої діагностики, визначені їхня суть і місце у системі завдань судово-почеркознавчої експертизи. Можливість вирішення діагностичних завдань експериментально доведена на низці почеркових об'єктів (рукописних текстах великого й середнього обсягу, за високої виробленості почерку, підписах тощо). Вирішення діагностичних завдань спрямовано на визначення умов, у яких виконувався досліджуваний почерковий об'єкт – рукописний

текст, запис або підпис. Можливість вирішення таких завдань залежить від ступеня прояву діагностичних ознак у досліджуваному почерковому об'єкті, наявності або відсутності порівняльного матеріалу, його якості, відомостей про особистість передбачуваного виконавця та обставини нанесення почеркового об'єкта.

Класифікаційні завдання пов'язані з встановленням належності почерку виконавця до групи почерків, притаманних особам певної статі, віку або типу почерків відповідно до прийнятої наукової класифікації (високо- чи маловироблені, з досконалою або недосконалою системою рухів). У межах класифікаційного завдання також можуть бути встановлені питання про схожість почерків (підписів), придатність почеркового об'єкта для ідентифікаційного дослідження [1, с. 20–21].

Незважаючи на наявну загальноприйнятну чітку класифікацію завдань почеркознавчої експертизи (ідентифікаційна, діагностична та класифікаційна), сьогодні у конкретних експертних ситуаціях розмежувати ці завдання досить складно та у багатьох випадках почеркознавче дослідження має інтеграційний (наприклад, при дослідженні змінених почеркових об'єктів є суміщення цілей ідентифікаційного та діагностичного завдань), а іноді комплексний характер (встановлення виконавця підписів, виконаних шляхом технічної підробки тощо).

Для сучасного періоду розвитку теорії судового почеркознавства характерним є інтенсивне проникнення в дослідження почерку математичних методів, тобто відбувається процес математизації науки. Впровадження математичних методів для вирішення почеркознавчих завдань допомагає об'єктивувати процес експертного дослідження. Важливий напрям у розвитку судового почеркознавства – це використання у судово-почеркознавчих дослідженнях інструментальних засобів і їхня автоматизація.

Високий рівень розвитку судового почеркознавства не означає, що вже не існує проблем, які потребують розв'язання. Їх розв'язання буде сприяти подальшому удосконаленню як теоретичних засад судового почеркознавства, так і практики судово-почеркознавчої експертизи. Оцінюючи стан судового почеркознавства, його не можна назвати застійним, тому що

активні спроби розвивати його загальні та окремі напрями постійно здійснюються; коло питань постійно розширюється завдяки теоретичним та експериментальним дослідженням у галузі судового почеркознавства. Перспективними напрямками досліджень у сфері судового почеркознавства є: удосконалення наявних та розроблення нових методик дослідження; створення експертних систем, які базуються на методах експертних оцінок, для вирішення діагностичних та інтеграційних завдань в почеркових об'єктів, виконаних у незвичних умовах; розроблення методів, заснованих на комплексному використанні спеціальних знань судового почеркознавства та суміжних експертних галузей [3, с. 382–383].

Список використаних джерел

1. Бондар М. Є. Судово-почеркознавча експертиза: становлення, можливості, перспективи розвитку / М. Є. Бондар, З. О. Ковальчук, Т. О. Сукманова // Судова експертиза. – 2014. – № 1. – С. 19–29.
2. Меленевська З. С. Судово-почеркознавча експертиза: навч.-метод. посіб. / З. С. Меленевська, Є. Ю. Свобода, А. І. Шаботенко; за заг. ред. І. П. Красюка. – Укр. центр духовн. культури, 2007. – 280 с.
3. Свобода Є. Ю. Узагальнення сучасних можливостей та визначення напрямів подальшого удосконалення судово-почеркознавчої експертизи / Є. Ю. Свобода, В. М. Абрамова, В. В. Зарубей // KELM: NAUKA. EDUCATION. LAW. MANAGEMENT. – Lodz : Fundacja «OswiataiNauka Bez Granic PRO FUTURO», 2015. – С. 374–383.